

El Diacrític | Actualitzat el 23/10/2017 a les 12:41

Metamorfosi d'un mambo

«Admeto que qüestionar la profunditat i l'eficàcia de les mobilitzacions sobiranistes no és l'empresa més popular del món» | «No deixa de ser curiós que un moviment que reclama sobirania s'hagi revelat fins a tal punt dependent de les instruccions o decisions dels seus dirigents»

Concentració independentista per la Diada de 2017 | Òmnium Cultural

El moviment independentista ha demostrat, amb escreix, una capacitat de mobilització de masses difícilment discutible. Durant anys ha aconseguit, de forma consecutiva, aplegar centenars de milers, fins i tot milions, de persones per tal de mostrar al món una determinada voluntat política: el legítim anhel que l'actual comunitat autònoma de Catalunya esdevingui un Estat independent en forma de República. Fins avui, he tingut l'oportunitat de manifestar-me sobre aquest particular en diverses ocasions. Ara, però, escric amb la intenció de reflexionar davant d'un conjunt d'interrogants que, al meu entendre, no han estat formulats significativament en el marc dels espais antagonistes i contestataris. Aquells que la ciència política i les tertúlies (què farien la una sense les altres?) no han pres pràcticament mai en consideració. O no, en cap cas, al mateix nivell que els esdeveniments produïts per la política institucional, separada o espectacular. La qüestió no és una altra que aquesta: com expliquem les eventuals oscil·lacions mobilizadores del procés sobiranista en la seva recta final? Dit d'una altra manera, per quin motiu podem dubtar que es mantinguin les mobilitzacions massives i ininterrompudes per part del conjunt de la població que dóna suport (teòricament -i aquest matís és important-, de forma indiscutible i determinada) a la independència?

Abans de continuar, m'agradaria esclarir un punt per tal de no propiciar confusions ni generar falses expectatives. El que teniu davant -si em permeteu la llicència del tuteig- no és un text acadèmic. M'he servit d'uns quants elements teòrics que he cregut interessants per abordar un tema intencionalment desplaçat; i també, m'he basat en percepcions subjectives que s'han manifestat com a conseqüència de la lectura de la premsa, el seguiment de l'actualitat política a Internet i l'experiència personal al carrer i amb persones que em són properes. En aquest sentit, sense renunciar a la rigorositat i a la possibilitat de construir un relat mínimament coherent i

potencialment verificable, aquestes línies constitueixen l'enèsim esforç militant per tal de repensar les pràctiques antagonistes en un context políticament convuls, com el que vivim aquests dies.

El psicoanalista marxista Wilhem Reich, el 1933, va escriure, al seu llibre *Psicologia de masses del feixisme*, que el fet important per una psicologia de caràcter materialista no era preguntar-se la raó per la qual l'afamat roba o l'explotat es declara en vaga, sinó -en contrast- perquè la majoria de les afamades no roben i perquè, en idèntic sentit, la majoria de les explotades no fan vaga. I, salvant absolutament les distàncies, crec que no podem girar l'esquena a aquest tipus de preguntes. Fer-ho, en canvi, seria instal·lar-nos en una mena d'autoreferencialisme crònic, amb evidents avantatges polítics a curt termini però, que ens allunya de la possibilitat real d'entendre en quin moment ens trobem, d'un procés que alguns han qualificat de revolucionari o -menys èpicament- de potencialment rupturista. Les qüestions formulades més amunt, doncs, agafen la inspiració d'aquest enfocament arrelat en la psicologia social de marcat esperit crític. En aquest sentit, no m'interessa tant saber els motius pels quals certs individus decideixen -lliurement i legítima- prendre els carrers en defensa d'unes determinades aspiracions polítiques; sinó, precisament, per quin motiu no ho fan -o no ho continuen fent en els mateixos termes- si les condicions objectives que propiciaren les mobilitzacions originàries no s'han modificat en absolut. Més aviat, molt probablement, s'han agreujat de forma clara. I, per altra banda, com s'explica la necessitat de provocar, de forma reiterada, situacions carregades d'emotivitat i transcendència (en aquest cas, nacional) que esdevinguin detonants de la mobilització?

Reconec que plantejo una sèrie d'interrogants gairebé impossibles d'abordar amb garanties en un petit article com aquest. No obstant això, crec que em trobo en condicions d'aportar una sèrie d'elements que poden -humilment- contribuir a resoldre els dubtes que n'han motivat l'escriptura. En la línia de les influències teòriques que comentava abans, penso que les possibles respostes, si és que existeixen, només poden veure la llum com a conseqüència d'entendre el tipus de mobilització a la qual ens referim. És a dir, potser cal que entenguem quins han estat els trets generals del procés de politització que ha culminat en la fase final del procés sobiranista i quines han estat, a parer meu, òbviament, les característiques fonamentals d'aquest últim. Sent radicals, anant a les arrels, crec que podem esbrinar les causes de la hipotètica discontinuïtat contestatària, d'una mobilització cada cop menys permanent i més fràgil; i potser demà estem en condicions de picar d'un altre costat quan tornem a caure, per tal de no fer-nos mal a la mateixa ferida.

D'altra banda, admeto que qüestionar la profunditat i l'eficàcia de les mobilitzacions sobiranistes no és l'empresa més popular del món. Menys encara en el marc d'una certa literatura (auto) considerada transformadora. Dubtar de l'autenticitat de les mobilitzacions de masses -amb més raó si enfonsen els fonaments de les seves reivindicacions en els terrenys de la llibertat, la democràcia i la justícia- s'acostuma a relacionar amb postures reaccionàries i immobilistes. A més, se sol argumentar que produeix un efecte radicalment oposat que acaba afavorint a qui prefereix que res canviï. Molt probablement és cert, però només si pensem en el curt termini i en termes de política institucional, d'espectacle. I, a parer meu, això no té res a veure amb els conceptes d'emancipació i autodeterminació. Quan les mobilitzacions ciutadanes constitueixen veritables posades en escena pensades únicament per produir ressò mediàtic i el seu corresponent impacte a la comunitat internacional, l'episodi en qüestió no es diferenciaria d'una eventual votació solemne al Parlament per mitjà de la qual es proclama unilateralment la independència. Des d'un idèntic enfocament espectacular, totes aquestes situacions, constitueixen la vivència autèntica de la independència mateixa i, òbviament, així és experimentada pels seus protagonistes en cada cas. Són episodis de catarsi i afirmació col·lectiva. Tanmateix, continuo dubtant que això tingui cap relació amb processos emancipatoris que brindin possibilitats de construir experiències de canvi social efectiu. Canvis d'estructura -o reformes no reformistes-, en paraules de l'André Gorz.

Jordi Sánchez i Jordi Cuixart en una de les concentracions independentistes de la Diada Foto: Òmnium Cultural

Seguint el raonament, només podríem plantejar el no qüestionament de les mobilitzacions quan les pensem com un fi, no com un mitjà. En el moment que el mateix fet de compartir un temps i un espai, una situació, constitueix l'aglutinant necessari per a afirmar-nos col·lectivament com a conseqüència de la concurrència no espúria d'individus políticament conscients. Aquest extrem, però, no té absolutament res a veure amb l'obediència i la submissió al dirigisme que han vertebrat -a parer meu- els darrers cinc anys de l'independentisme. Les mobilitzacions populars -en el context actual- serien idèntiques a la idea d'independència política reclamada en el moment que hagin estat construïdes des de l'autonomia, mai -en canvi- si oscil·len en funció de la voluntat de certes elits. Si s'activen o es desactiven determinades per interessos externs a la mateixa acció mobilitzadora.

Com acabo de perfilar, i a grans trets, és a dir, exclouent el conjunt d'individus que ja estaven organitzats políticament i autònoma abans de 2012-14, el moviment independentista, sobretot pel que fa a la seva capacitat d'exercir la mobilització, s'ha caracteritzat per:

1) L'heteronomia. És a dir, l'extensió d'un escenari de dependència generalitzada cap als lideratges polítics i els personalismes.

2) La híper-exposició a les xarxes socials digitals com a ecosistema fonamental de politització (en primera instància) i, en conseqüència com a mitjans de vehiculació dels relats que han conformat l'imaginari contemporani (és a dir, processista) de l'independentisme.

Segons ho veig, per entendre les possibles variacions en el comportament polític de bona part del suport popular independentista -i la seva potencial capacitat de resposta al carrer- és inevitable considerar el paper central d'un conjunt, relativament petit, de personalitats que han marcat no només el relat sinó el gruix de l'estratègia que ens ha portat des del 2012 fins a la situació actual. Amb això, no nego l'existència d'experiències autogestionàries o relativament autònomes en el si de l'independentisme polític, simplement poso sobre la taula la seva subordinació majoritària -i, els darrers dos anys, sistemàtica- als dissenys d'uns pocs. També cal, doncs, en aquest punt, arriscar-se amb una distinció tan polèmica com justa des del meu punt de vista. Els comitès de defensa del referèndum (i, després, de la república) -d'ara endavant CDR- sorgits arran de la suspensió de la llei amb el mateix nom, són experiències autogestionàries de primer ordre sense cap mena de dubte. Però això no impedeix que puguin estar subordinades a certes estratègies polítiques marcades a l'exterior dels esmentats comitès. Per una altra banda, les manifestacions sobiranistes dels darrers anys en tots els seus formats, en canvi, i com ja he comentat, no són més que episodis espectaculars, performances. La prova és que, quan finalitzen, la immensa majoria torna a la seva quotidianitat com si res hi hagués succeït. Aquests episodis de masses, doncs, mai poden considerar-se, des del punt de vista d'una pràctica política emancipatòria, al mateix nivell que l'extensió -aparentment espontània- dels CDR.

Com deia, la praxi dels CDR (i R de República) ha posat de manifest que la composició de l'independentisme és diversa i que dintre de seu conviuen individus i experiències d'organització col·lectiva amb dècades d'experiència auto organitzativa. Però, corregint degudament l'eufòria com factor de biaix voluntarista, des del meu punt de vista no han estat capaços de sumar moltíssima més població que la simple agregació de les militants i simpatitzants (que no votants) de l'EI, la gens menyspreable contribució d'experiències de lluita llibertària i l'equivalent d'efectius corresponent a l'espai Podem-Comuns. Ara bé, és àmpliament compartit que el gruix de persones mobilitzades la setmana del 20 de setembre, l'1O i durant la jornada d'aturada general del dia 3 han viscut un procés de politització simultani al procés sobiranista -que s'accelera a partir de finals del 2014- i són fills i filles del mateix. És per això que la combinació dels dos elements que comentava més amunt ens permet pensar un particular procés de politització. Una politització indiscutiblement permeable als ritmes de la política institucional i que -potser com a conseqüència d'això- s'ha mostrat incapaç d'articular relats i cosmovisions polítiques pròpies i autònomes, enteses com a elements necessaris si volem pensar escenaris d'acció política autònoma i autoorganitzada.

Concentració independentista per la Diada de 2016 Foto: Òmnium Cultural

Pensem uns segons més en el cas del CDR (i R). No hi hauria d'haver problema en reconèixer l'existència de militàncies múltiples. És una realitat i, d'entrada, no sembla un motiu raonable per desqualificar automàticament a qui la practica. Dit això, i a parer meu, el més rellevant seria plantejar-se per què aquestes experiències d'autoorganització no han generat, paral·lelament i simultània, situacions polítiques significatives no alineades amb les directrius institucionals del sobiranisme. Si l'autoorganització no és capaç de generar experiències que desbordin i esdevinguin -certament- incòmodes per actors que, tot i compartir objectius- presenten ritmes i interessos diferents, és per reflexionar-hi. S'hauria de valorar si ens trobem davant d'una simple retòrica movimentista que pretén fer passar el dirigisme, una espècie de neoleninisme hegemònic, per una altra cosa diferent.

En segon lloc, proposo considerar la utilització intensiva de les noves tecnologies com a un altre factor clau per entendre el per què d'una hipotètica desmobilització independentista. L'extensió de la colonització tecnològica ha provocat que les xarxes socials esdevinguin l'escenari fonamental dels actuals processos de socialització política i, això, no ha fet res més que reforçar la dependència envers els lideratges forts. A més, ha sistematitzat dinàmiques de jerarquia i submissió sobre qui ha reduït el seu àmbit d'acció política a la interacció dins de l'ecosistema digital. En aquest punt, tornem a situar-nos davant una fotocòpia de l'experiència indignada del 15-M i la seva posterior petrificació institucional en Podemos i la resta de candidatures del canvi. Les noves tecnologies propicien actituds mercantils -bàsicament de consum- en el marc dels processos polítics (siguin aquests potencialment transformadors o no). Al llarg de les darreres setmanes, a més, no ha estat difícil observar com es desenvolupaven veritables episodis d'abstinència i bloqueig. Per exemple, davant la proclamació fallida del dia 10 d'octubre a les portes del Parc de la Ciutadella. En aquest sentit, no deixa de ser curiós que un moviment que reclama sobirania s'hagi revelat fins a tal punt dependent de les instruccions o decisions dels seus dirigents.

En definitiva, les adhesions automàtiques a una causa-per elevada que sigui- poden ser suficients per engreixar una mobilització, però no per produir quelcom autònom i potencialment creador de formes no subordinades d'autoorganització política. Menys encara quan la teva praxi, àmpliament mimetitzada, es redueix a l'obediència i el presencialisme. A canviar la ubicació del teu cos, despullat de la seva condició de subjecte polític autònom, per passar a ocupar ordenadament els carrers en funció de determinades estratègies i interessos de la política separada. A més, la politització fonamentada en el soroll de les xarxes i l'extensió massiva i continua de consignes prefabricades s'ha revelat efectivament molt feble i massa permeable a qualsevol tipus d'influència externa. No és estrany, doncs, que ens trobem immersos en un escenari de pànic al silenci i vertigen davant la possibilitat d'experimentar moments potencialment reflexius. L'Estat Major ampliat ho sap i actua en conseqüència. La crítica i la seva derivada lògica, l'autonomia, s'inhibeix mitjançant l'administració periòdica i eficient d'instruccions per a la mobilització constant. El marxandatge i les selfies catàrtiques fan la resta.

Isaac Arriaza és autor del bloc Hic Rhodus, Hic Salta! Bitàcola de pensament antagonista i crítica de la cultura